

Glavni nalazi istraživanja ⁷

I DIMENZIJA: DEMOKRATSKO UPRAVLJANJE

1. Reprezentativnost

Obaveza državnih aktera u sektoru bezbednosti Srbije da prilikom popune svojih sastava i vođenja kadrova primenjuju načelo reprezentativnosti, odnosno jednake i/ili srazmerne rodne i nacionalne zastupljenosti proističe iz ustavnog garantovanja jednakosti svih građana i zabrane diskriminacije. Ove su garantije potom detaljnije razrađene u pratećem zakonodavstvu o državnoj upravi i o radu, te su time postale obavezujuće i za državne organe koji su nadležni za bezbednost. Ustav ujedno utvrđuje i to da se diskriminacijom neće smatrati posebni propisi i privremene mere koje Republika Srbija može uvesti radi postizanja pune rodne ravnopravnosti, odnosno ravnopravnosti između pripadnika nacionalnih manjina i pripadnika većinskog naroda. Međutim, ustavne i zakonske odredbe zbog svoje relativne uopštenosti ne predstavljaju dovoljno precizan pravni okvir za otklanjanje ili suzbijanje mogućih oblika diskriminacije. Odatle je nadležnim državnim organima prepušteno to da ovu materiju dodatno razrade i konkretizuju u svojim podzakonskim aktima, te da u skladu sa tim razrade postupke i kriterijume za zapošljavanje i kretanje u službi, koji će podstaći dostizanje rodne ravnopravnosti i srazmerne zastupljenosti nacionalnih manjina.

Nisu, međutim, svi državni organi koji pripadaju sektoru bezbednosti u svojim aktima podjednako razradili primenu načela reprezentativnosti. Odatle, među njima postoje razlike u primeni ovog načela. Istraživački nalazi pokazuju da je u proteklom periodu Ministarstvo unutrašnjih poslova (MUP) postiglo najveći napredak u poboljšanju reprezentativnosti. To, pre svega, važi za primenu načela rodne ravnopravnosti. Tako je broj žena u operativnom sastavu u međuvremenu narastao na blizu tri hiljade, što čini 32,6% od ukupnog broja danas zaposlenih žena u MUP. Vidljiv je, takođe, napredak u rodnoj zastupljenosti u Narodnoj skupštini, te u sadašnjem skupštinskom sazivu ima 23% žena. Međutim, svega jedna žena (5,8%) član je skupštinskog Odbora za odbranu i bezbednost. Zadovoljavajuća rodna ravnopravnost postignuta je u pravosudnom sistemu, kao i u Upravi za izvršenje zavodskih sankcija. Pored toga, Vojska Srbije je izjednačavanjem uslova za prijem u profesionalnu vojnu službu, kao

⁷ Glavne nalaze je na osnovu izveštaja članova Istraživačkog tima sazeo i izradio Predrag Petrović, koordinator za istraživanja u CCVO.

i prijemom žena na školovanje u Vojnoj akademiji učinila važan iskorak u tom pravcu.

Nacionalne manjine nisu, međutim, u dovoljno meri zastupljene u državnim organima koji su nadležni za bezbednost, ali su zato srazmerno zastupljene u Narodnoj skupštini. Isti nivo zastupljenosti ne postoji, međutim, prilikom izbora poslanika u Odbor za odbranu i bezbednost, u kome se nalaze samo predstavnici bošnjačke manjine. Treba dodati i to da je izvestan napredak u ovome postigao MUP, koji je u policijskim stanicama u tri opštine na jugu Srbije zaposlio veći broj pripadnika albanske nacionalne manjine. U ostalim državnim institucijama u međuvremenu nije poboljšana zastupljenost nacionalnih manjina. Štaviše, u njima još uvek nije formulisana ni politika kojom bi se podstakla njihova bolja zastupljenost. Izuzetak donekle čini BIA, koja je u svom oglasu za prijem na posao, istina samo jednom rečenicom, pozvala i podstakla pripadnike nacionalnih manjina da konkurišu za rad u ovoj instituciji.

2. Transparentnost

a. Opšta transparentnost

U posmatranom periodu u Srbiji su stvorene početne normativne pretpostavke i uslovi za podizanje javne vidljivosti rada državnih aktera u sektoru bezbednosti. Najpre zato što je pravo na slobodan pristup informacijama od javnog značaja zagarantovano novim Ustavom Srbije. Ostvarivanje ovog prava potom je detaljnije razrađeno u Zakonu o slobodnom pristupu informacijama od javnog značaja. Tom je prilikom uveden i institut Poverenika za informacije od javnog značaja. Isto tako, svi državni organi obavezani su na to da javno objave i da građanima učine dostupnim informator o svom radu.

Nesporna je činjenica da je u međuvremenu povećana transparentnost rada Narodne skupštine. Pre svega zbog toga što javni servis (RTS) direktno prenosi skupštinske sednice. Isto tako, najveći broj sednica njenog Odbora za odbranu i bezbednost bio je javan. Njihov tok je sniman, a rasprave su stenografisane, te je njihov sažetak javnosti dostupan na redovno ažuriranoj skupštinskoj internet prezentaciji.

Vidljivo je i to da je poboljšana i komunikacija između udruženja građana, te akademskih institucija i državnih aktera u sektoru bezbednosti. O tome, pored ostalog, svedoči i njihovo zajedničko učestvovanje na većem broju konferencija i okruglih stolova. Posebno treba istaći činjenicu da većina nadležnih ministarstava sve češće organizuje javne rasprave o nacrtima zakona, kao i nacrtima strategija iz svog delokruga.

Dostupni podaci, međutim, upozoravaju na to da i dalje postoje znatni problemi u praktičnoj primeni prava na slobodan pristup informacijama od javnog

značaja. Ključni razlog proističe iz činjenice da još ne postoji zakon o klasifikaciji podataka. Zahvaljujući tome, na primer, službe bezbednosti često poslanicima, novinarima i javnosti uskraćuju pružanje tražene informacije uz obrazloženje da one predstavljaju državnu tajnu.

b. Finansijska transparentnost

Dobijeni nalazi pokazuju da je finansijska transparentnost u sektoru bezbednosti, a posebno kod državnih aktera, još uvek nezadovoljavajuća. Situacija je takva uprkos činjenici da su stvorene početne, normativne i institucionalne, pretpostavke za njeno povećanje. Izvestan napredak ostvaren je od 2006. godine uvođenjem prakse da se podaci o opštim izdacima službi bezbednosti navode u Zakonom o budžetu. Na malu javnu vidljivost finansijskog poslovanja u ovom sektoru znatno utiče to što se Zakon o državnoj revizorskoj instituciji praktično još uvek ne primenjuje. Isto tako, skupštinski Odbor za odbranu i bezbednost i Odbor za finansije nisu javnost Srbije do sada nikad obavestile o tome da li državni potrošači, kao što su vojska, policija i službe bezbednosti, sredstva iz budžeta koriste na zakonit i svrsishodan način. Na nedovoljnu finansijsku transparentnost utiče i činjenica da su Ministarstvo odbrane, Ministarstvo unutrašnjih poslova, kao i službe bezbednosti izuzeti iz zakonskih procedura za javne nabavke.

Zanimljivo je primetiti i to da nezadovoljavajuću finansijsku transparentnost imaju i organizacije civilnog društva. Naime, rezultati istraživanja pokazuju da većina ovih organizacija ne dostavlja javnosti na uvid svoje godišnje budžete. Jedan od razloga za to proističe iz činjenice da njihov status još uvek nije uređen posebnim zakonom.

3. Participacija građana i njihovih udruženja

Tokom istraživanja zabeležen je porast učestvovanja građana i njihovih udruženja u kreiranju, sprovođenju i evaluaciji bezbednosne politike Srbije. Napredak je posebno primetan ako se uporedi sa stanjem koje je postojalo tokom vladavine autoritarnog režima. U prilog tome išlo je stvaranje normativnih pretpostavki za učestvovanje građana i njihovih udruženja u kreiranju i sprovođenju bezbednosne politike. Naime, Ustav iz 2006. godine jemči građanima pravo da učestvuju u upravljanju javnim poslovima. Potom je Zakon o državnoj upravi (2005) obavezao organe državne uprave da sprovede javnu raspravu tokom pripremanja zakona kojim se bitno menja pravni režim u jednoj oblasti ili kojim se uređuju pitanja posebno zanimljiva javnosti. O postignutom napretku svedoči, između ostalog, i podatak da su državni akteri prestali da organizacije civilnog društva,

barem javno, tretiraju kao „državne neprijatelje“ i „strane plaćenike“. Isto tako, zabeležen je porast stručne i akademske saradnje državnih aktera sa domaćim univerzitetima i fakultetima, kao i sa organizacijama civilnog društva.

Postalo je uobičajeno i to da državni organi javnosti na uvid stavljaju pojedine nacрте zakona i strategija iz sfere bezbednosti. Neki od njih su, kao na primer Ministarstvo odbrane, tom prilikom često određivali kratke vremenske rokove za javnu raspravu, što je sprečavalo vođenje kvalitetne debate o ponuđenim rešenjima. Pored toga, većina državnih organa ne preduzima ništa da podstakne građane i javnost da učestvuju u javnim raspravama o bezbednosnim temama. Usled toga su pojedini akteri iz sektora bezbednosti, a naročito službe bezbednosti, i dalje predmet mistifikacija, te su u široj javnosti još uvek prisutni stavovi o tome da bavljenje ovom temom može biti opasno.

Deo razloga zbog kojih građani i javnost nedovoljno učestvuju u raspravama o bezbednosnim temama proističe iz slabosti postojećih organizacija civilnog društva. Naime, u Srbiji postoji veliki broj OCD koje se bave nekim od bezbednosnih tema, ali uglavnom po *ad hoc* principu. Uz to, većina njih nema strateški plan razvoja i projekciju troškova za narednih pet godina, a ni sigurne izvore finansiranja, pa je i izbor tema kojima se bave uglavnom situaciono uslovljen.

4. Odgovornost – demokratska civilna kontrola i javni nadzor

Usvajanjem Ustava 2006. godine, kao i seta sistemskih zakona iz oblasti odbrane i bezbednosti u decembru 2007. godine stvoren je početni normativni okvir za sprovođenje demokratske civilne kontrole i nadzora većine aktera u sektoru bezbednosti. Iako taj okvir još uvek nije dovršen, on je znatno unapređen u odnosu na onaj koji je postojao u periodu pre 2000. godine. Treba, međutim, naglasiti da se pod ovim nadzorom još uvek na nalaze državni organi koji imaju određena policijska ovlašćenja (carina, poreska policija, Uprava za sprečavanje pranja novca), kao i privatni sektor bezbednosti.

a. Izvršna vlast

Preciznije uređenje civilnog lanca komandovanja i upravljanja, kao i uspostavljanje mehanizama za kontrolu izvršne vlasti nad državnim aparatima sile predstavljaju neke od najznačajnijih dometa dosadašnje reforme sektora bezbednosti. Institucije izvršne vlast – predsednik Republike, Vlada, ministarstva i Savet za nacionalnu bezbednost – sada imaju šira funkcionalna, organizaciona i personalna ovlašćenja, koja im omogućavaju ne samo da delatno upravljaju državnim akterima u sektoru bezbednosti, već i da kontrolišu njihov rad. Isto

tako, prepotčinjavanje vojnih službi bezbednosti ministru odbrane predstavlja veoma važan reformski iskorak. Ujedno, u većini bezbednosnih institucija države formirani su organi unutrašnje kontrole.

Pokazalo se, međutim, da Zakonom uspostavljeni i u praksi primenjeni mehanizmi za sprovođenje efektivne kontrole izvršne vlasti nad državnim delom sektora bezbednosti imaju niz nedostataka. Zbog neprecizne regulative postoji previše prostora za mešanje izvršne vlasti u operativne i stručne poslove potčinjenih joj organizacija. Ovo je posebno izraženo u MUP, u kojem ministar ima velika diskreciona ovlašćenja. Zbog svega toga u javnosti postoji utisak da bezbednosne institucije države i dalje deluju u interesu vlade i političara. Tako je u jednom istraživanju javnog mnjenja utvrđeno da 74% građani smatra da policija ne predstavlja servis građana, te da vlada i političari imaju veliki uticaj na njen operativni rad. Ovo tim više, što je u Srbiji i dalje na snazi nepisano pravilo po kome pojedini resori bezbednosti često, na osnovu koalicionih sporazuma, postaju partijski zabrani pod kontrolom svojih vrhovnika ili namesnika. To pak dovodi u pitanje sposobnost, ali i spremnost Vlade i njenih ministara da kreiraju i primenjuju zajedničku bezbednosnu politiku, odnosno da osiguraju delatnu saradnju između državnih posednika sile.

Aktuelna vlast je ovaj nedostatak pokušala da nadomesti naknadnim uspostavljanjem Saveta za nacionalnu bezbednost, koji bi, pored ostalog, trebalo da omogući i bolju koordinaciju rada nadležnih državnih organa. Zakonodavci su, međutim, i ovom prilikom propustili da propišu nadležnosti i postupke za vršenje parlamentarnog i javnog nadzora rada Saveta. Sličan je propust, naime, učinjen i prilikom izrade Ustava, kojim nisu predviđene nikakve procedure za utvrđivanje i političko sankcionisanje odgovornosti predsednika Republike za eventualne propuste u svom komandovanju Vojskom Srbije. Odatle su zakonopisci svojim propustima učinili mogućim to da predsednik Republike, koji predsedava Savetom, stekne nasuprot Ustavu znatnu formalnu, ali i neformalnu moć nad vojskom, policijom i službama bezbednosti.

Primetno je, takođe, da se celokupan privatni sektor bezbednosti nalazi izvan bilo kakve kontrole i nadzora. Zakon koji bi regulisao privatni sektor bezbednosti nije usvojen, a postojeći mehanizmi kontrole, koji postoje u zakonima i koji važe za ovaj sektor, u praksi se ne primenjuju. Tako se, na primer, događa da MUP, iako prema Zakonu o oružju i municiji ima pravo da vrši inspekciju privatnih bezbednosnih kompanija, do sada nije koristio to svoje pravo. Ako pak jeste, nema podataka o tome da je o svojim nalazim izvestio Narodnu skupštinu ili javnost.

b. Parlamentarna kontrola i nadzor

Prema postojećim zakonskim rešenjima Narodna skupština i Odbor za odbranu i bezbednost imaju znatna ovlašćenja u nadzoru i kontroli državnog dela

sektora bezbednosti. To posebno važi za pravo da nadziru rad službi bezbednosti. Valja, međutim, zabeležiti i to da su trenutno u opticaju tri zakona o ovim službama, što poslanicima znatno otežava posao.

Mada postoje dovoljne pravne osnove za parlamentarnu kontrolu i nadzor, pokazalo se da su oni u proteklom periodu bili najmanje delotvorni. Ovo se, pre svega, može objasniti činjenicom da je glavnina vlasti i političke moći u rukama izvršne vlasti, odnosno partija koje je čine. Time je ozbiljno narušeno načelo podela vlasti, te Narodna skupština često služi za legalizovanje odluka koje su prethodno donete u vrhovima koalicionih partija, odnosno u telima izvršne vlasti.

U slučaju Srbije se, nažalost, pokazalo i to da postavljanje predstavnika opozicionih partija na čelo ključnih parlamentarnih odbora ne mora nužno, ili čak uopšte, dovesti do bolje kontrole i nadzora nad vladom i državnim aparatima sile. To, dakako, ne demantuje demokratsku valjanost ovog principa, već govori o tome da najjače opozicione partije, iz samo njima znanih razloga, propuštaju da posredstvom Odbora za odbranu i bezbednost sistematski kontrolišu i nadziru rad nadležnih ministarstva i njima potčinjenih državnih aparata sile. Ovome pogoduje i činjenica da je važećim Poslovníkom uloga Odbora svedena samo na razmatranje, odnosno na usvajanje zakonodavnih predloga iz oblasti bezbednosti. Štaviše, ovakve predloge Odbor često usvaja po hitnom postupku, što ga lišava prilike dao ovim predlozima, na primer, prethodno pribavi mišljenje nezavisnih institucija i stručnjaka. Odbor se, takođe, o izveštajima koje mu podnose nadležni ministri ili direktor BIA uglavnom promptno izjašnjava, te nema dokaza da ih je prethodno dublje analizirao. Isto tako, Skupština i njen Odbor za odbranu i bezbednost još uvek nisu iskoristili mogućnost, koju im nudi Poslovník NS RS, da se pozabave nadzorom trošenja budžetskih sredstava ili tokovima nabavke oružja i opreme.

Povrh svega, podaci pokazuju da parlamentarne partije i njihovi poslanici ne pokazuju previše interesovanja za sprovođenje kontrole i nadzora nad sektorom bezbednosti i nad njegovim državnim akterima. One, odatle, i ne koriste sve mogućnosti koje im trenutno stoje na raspolaganju. Dodatnu teškoću predstavlja i to što rečeni Odbor pokriva celokupni sektor bezbednosti. To od njegovih članova pak zahteva da poseduju dovoljno znanja o službama bezbednosti, vojsci, policiji i privatnom sektoru bezbednosti. Situaciju dodatno otežava i istovremena angažovanost poslanika u više različitih skupštinskih odbora. Pored toga, Odbor ima malobrojnu stručnu službu. Konačno, usled nedostatka zakona o klasifikaciji podataka, članovi Odbora često ne znaju koje informacije imaju pravo da traže i/ili dobiju i od koga.

Dodajmo prethodnom i to da su zatvori i privatni sektor bezbednosti potpuno van parlamentarne kontrole i nadzora. Tako, na primer, Narodna skupština još uvek nije obrazovala posebnu komisiju, čije je postojanje predviđeno zakonom, za spoljnu a nezavisnu kontrolu zatvorskog sistema.

Isto tako, izvan parlamentarnog nadzora ostali su i državni organi koji poseduju određena policijska ovlašćenja. Odatle sledi da niko ne nadzire to kako i u

koje svrhe carina, poreska policija i Uprava za sprečavanje pranja novaca koriste policijske ovlasti, te da li tom prilikom ugrožavaju prava građana zagarantovana Ustavom.

c. Sudska kontrola

Ustavom i Zakonom predviđeni su i uređeni osnovni mehanizmi za vršenje sudske kontrole državnih aktera u sektoru bezbednosti. To se, pre svega, odnosi na kontrolu zakonitosti primene mera tajnog prikupljanja podataka. Zakonom su, naime, službe bezbednosti i policija obavezane da traže pismenu sudsku saglasnost za primenu ovih mera, te ih mogu primenjivati tek nakon dobijanja sudskog odobrenja. Sudovi su, isto tako, nadležni da odlučuju o zakonitosti konačnih upravnih akata u upravnom sporu o krivičnoj odgovornosti pripadnika službi, kao i o naknadi štete koju one eventualno nanesu građanima. Takve nadležnosti imaju okružni sudovi i Vrhovni sud Srbije. Sudska kontrola zatvorskog sistema sastoji se u tome da Vrhovni sud Srbije odlučuje o žalbama osuđenika i o njihovom uslovnom otpustu.

Međutim, u praktikovanju sudske kontrole još uvek postoji niz problema. Tako predstavnici suda ističu da se u Srbiji češće nego u drugim zemljama izdaju odobrenja za upotrebu posebnih dokaznih radnji. Uz to, sudovi često nemaju tehničke mogućnosti da fizički čuvaju i/ili uništavaju podatke prikupljene posebnim merama, te neki od ovih podataka često neovlašćeno stižu u javnost. Svemu ovome treba dodati i to da su sudovi prenatrpani predmetima, te da vođenje postupaka pred njima traje veoma dugo.

d. Javni nadzor

Ovaj vid nadzora je u posmatranom periodu donekle unapređen delovanjem organizacija civilnog društva, akademskih institucija, te osnivanjem institucija Poverenika za informacije od javnog značaja, Zaštitnika građana i Državne revizorske institucije. No, činjenica je da su ove institucije tek nedavno počele da rade, te da još uvek nisu savladale niz prepreka koje ih sprečavaju da valjano obavljaju svoj posao.

5. Vladavina prava

a. Pravna država

U razmatranom period postignut je značajan napredak u ostvarivanju principa vladavine prava u sektoru bezbednosti Srbije, delom i zbog toga što vladavina prava kao načelo zauzima istaknuto mesto u Ustavu i u domaćem zakonodavstvu. O napretku svedoči i podatak da su usvojeni gotovo svi sistemski zakoni za uređenje sektora bezbednosti. Tako je u prethodnom periodu, prvi put nakon Drugog svetskog rata, zakonom uređen status i delokrug vojnih službi bezbednosti. U sklopu toga uređeni su i postupci za primenu posebnih mera, odnosno za tajno prikupljanje podataka.

Prilikom pravnog uređenja ovog sektora načinjen je, međutim, čitav niz propusta. Tako, na primer, sistemski zakoni nisu donošeni po unapred utvrđenom planu, niti po dinamici i u obimu koji je bio potreban za sprovođenje uspešne reforme. Odatle je i pravno uređenje ovog sektora u velikoj meri zavisilo od političkih potreba i volje nadležnih ministarstva i njihovih čelnika. Dodatni problem predstavlja to što je jedan broj zakona i strateških dokumenata usvojen pre nego što je usvojen Ustav. Odatle sledi da sada treba čekati to da budu doneti novi zakoni ili da postojeći budu usklađeni sa Ustavom.

Povrh toga, ustavopisci su vrlo šturo, odnosno vrlo nepotpuno uredili sektor bezbednosti. Tako, na primer, Ustavom nije predviđeno to da Srbija ima Strategiju nacionalne bezbednosti, te je njeno postojanje, ali ne i postupak stvaranja i usvajanja, uređen Zakonom o osnovama službi bezbednosti. Dodatnu teškoću predstavlja i to što je Srbija iz prethodne Državne zajednice SCG preuzela neke zakone, od kojih pojedini važe i danas, kao na primer Zakon o službama bezbednosti SRJ. Ne čudi stoga da su neki zakoni ne samo međusobno neusaglašeni, već i da su u koliziji sa Ustavom. Istraživački nalazi, takođe, upozoravaju da pojedine oblasti u sektoru bezbednosti nisu uređene postojećim zakonima na adekvatan način.

To je posebno uočljivo kod zakonskih rešenja kojima se uređuje primena posebnih mera, odnosno izdavanje ovlašćenja za tajno prikupljanje podataka. Prvi problem nastaje zbog toga što je primena mera tajnog prikupljanja podataka regulisana u više zakona. To ne samo da umanjuje pravnu sigurnost građana, već i otežava parlamentarni nadzor nad primenom tih mera. Dodatni problem nastao je zbog povećavanja broja državnih organa, koji sada mogu primenjivati neku od posebnih mera. Postoje, dabome, valjani bezbednosni razlozi zbog kojih su ova prava data carini, poreskoj policiji ili Upravi za sprečavanje pranja novca. Nema, međutim, opravdanja za to što oni za primenu tih mera, za razliku od službi bezbednosti i policije, ne moraju prethodno da pribave odobrenje suda. Isto tako, Zakonom nije određeno ni to ko je nadležan da kontroliše i nadzire način na koji ovi državni organi primenjuju rečene mere, te po kojim uzusima vode evidencije, odnosno kako arhiviraju i uništavaju prikupljene podatke.

Veoma krupan nedostatak u postizanju vladavine prava predstavlja to što status privatnog sektora bezbednosti nije uređen posebnim zakonom. Isto tako, do danas još nije usvojen Zakon o tajnosti podataka. Prethodnom dodajmo i to da je zakon koji reguliše oblast organizovanja civilnog društva zastareo.

b. Zaštita ljudskih prava

Srbija je u međuvremenu učinila značajan napredak u zaštiti ljudskih prava građana i zaposlenih u državnom delu sektora bezbednosti. To je posebno vidljivo onda kada se raspoloživi podaci uporede sa podacima iz perioda pre 2000. godine kada su ljudska prava bila sistematski kršena. U tom je pogledu veliki napredak ostvarilo MUP, jer je pravna regulativa koja se odnosi na ovu oblast u velikoj meri usklađena sa međunarodnim standardima zaštite ljudskih prava. Uz to, sadržaji o zaštiti ljudskih prava i nedeskrimativnom postupanju policije uvedeni su u osnovnu policijsku obuku i program redovnog godišnjeg usavršavanja zaposlenih u MUP, a formiran je i Sektor unutrašnje kontrole. Međutim, pored ovog napretka izveštaji međunarodnih organizacija, kao i domaćih organizacija civilnog društva ukazuju na postojanje slučajeva u kojim je iskazana policijska brutalnost, te na postojanje neadekvatnih uslova tokom zadržavanja u pritvoru.

Ostale institucije ostvarile su nešto skromnije rezultate u stvaranju uslova za bolju zaštitu ljudskih prava. Tako, na primer, službe bezbednosti još uvek nisu formirale sektor unutrašnje kontrole. Takođe, nakon usvajanja Zakona o osnovama uređenja službi bezbednosti zaposleni u vojnim službama bezbednosti izgubili su pravo da slučaj u kome su im prava u službi povređena prijave parlamentarnom kontrolnom telu. Takođe, prema nalazima Evropskog komiteta za sprečavanje torture stanje ljudskih prava zatvorenika u Srbiji nalazi se na srednjem nivou. Konačno, opšti nedostatak predstavlja i to što podaci o eventualnim kršenjima ljudskih prava nisu javno dostupni.

II DIMENZIJA: EFIKASNOST

Efikasnost rada državnih aktera u sektoru bezbednosti veoma je teško oceniti iz nekoliko razloga. Prvo, najveći broj podataka na osnovu kojih bi mogla biti formirana ocena nije dostupan javnosti. Jedini izvori podataka predstavljaju javni istupi čelnih ljudi bezbednosnih institucija, tokom kojih oni uglavnom tvrde da su mnogo učinili u reorganizaciji, obnovi i podmlađivanju kadrova, te u njihovoj obuci, obrazovanju i slično. Dodatni problem čini to što podatke koje navode čelnici bezbednosnih institucija nije moguće proveriti iz nezavisnih izvora. Takođe, državna tela koja su nadležna za kontrolu sektora bezbednosti do sada Narodnu skupštinu nisu obavestila o efikasnosti vojske, policije ili službi bezbednosti.

Uprkos tome, na osnovu dostupnih podataka procenjeno je da efikasnosti institucija koje se bave bezbednosnim poslovima nije na zadovoljavajućem nivou. Jedan od razloga ovakve situacije jeste taj što su za borbu protiv savremenih izazova, rizika i pretnji neophodna stalna ulaganja u sofisticiranu opremu i obuku kadra, a to dosta košta. U uslovima ekonomske krize, kao i u uslovima sveopšte društvene transformacije tako velika sredstva nije lako obezbediti. Međutim, razloge za nedovoljnu efikasnost valja tražiti i u osobenostima državne uprave koja, u odnosu na moderne principe upravljanja ljudskim i materijalnim resursima u javnoj upravi, upravlja na previše centralizovan, politizovan, neekonomičan i zastareo način.

III DIMENZIJA: EFEKTIVNOST

Na efektivnost rada aktera sektora bezbednosti značajno utiče nedostatak zaokruženog sistema nacionalne bezbednosti. U prilog tome deluje i činjenica da Ustav Srbije, čak ni implicitno, nosioce vlasti ne obavezuje na to da uspostave jedinstven sistem nacionalne bezbednosti. Ovaj problem je delimično nadomešten osnivanjem Saveta za nacionalnu bezbednost. Međutim, Savet predstavlja hibridno telo, jer su u njemu istovremeno zastupljeni i vrhovni donosioci politički odluka i njima potčinjeni stručni rukovodioci pojedinih resora. Nejasno je, isto tako, zašto ministar spoljnih poslova nije stalni član Saveta iako je bezbednosna politika sastavni i tvoreći deo spoljne politike Srbije ili bi bar to trebalo da bude. Povrh svega, Zakonom nije predviđen nadzor nad radom Saveta, niti je on obavezan da ikome podnosi izveštaje o svom radu.

Isto tako, vidljivo je da se nadležnosti nekih institucija bezbednosti međusobno preklapaju, kao što su, na primer, delovanje u vanrednim situacijama,

borba protiv terorizma i organizovanog kriminala. Još jedan od krupnih problema koji postoje u postizanju pune efektivnosti sistema bezbednosti predstavlja i to što je privatni sektor isključen iz ovog sistema iako je u poslednjih nekoliko godina veoma narastao i dobio na značaju. Takođe, važan nedostatak je i to što Narodna skupština još uvek nije usvojila Strategiju nacionalne bezbednosti, te je Srbija tako jedina zemlja u Jugoistočnoj Evropi koja nema ovaj dokument. Donošenjem ovog dokumenta, u kome bi trebalo da budu definisani bezbednosni ciljevi i sredstva, kontrolni i nadzorni organi dobili bi važne parametre za procenu efektivnosti sektora i njegovih aktera.